

РОЗВИТОК МАШИНОБУДІВНОГО КОМПЛЕКСУ В КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЙОГО ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

MACHINE-BUILDING COMPLEX DEVELOPMENT IN THE CONTEXT OF ITS ECONOMIC SECURITY PROVIDING

УДК 351.824.1:338.45:621

Коваль В.В.

д.е.н., професор кафедри прикладної економіки

Одеський торговельно-економічний інститут

Київського національного торговельно-економічного університету

Башинська М.І.

к.е.н., доцент кафедри прикладної економіки

Одеський торговельно-економічний інститут

Київського національного торговельно-економічного університету

Редька О.З.

к.е.н., викладач

Технічний коледж

Тернопільського національного технічного університету

імені Івана Пулюя

У статті наведено пріоритетні напрями державної політики щодо забезпечення розвитку вітчизняного машинобудування. Визначено як основні ризики і несприятливі чинники впливу на функціонування машинобудівного комплексу України, так і проблеми виробництва продукції машинобудування, що викликані змінами в експорторієнтованих напрямках її реалізації та станом світової кон'юнктури. Обґрунтовано необхідність формування на державному рівні системи економічної безпеки машинобудівної галузі.

Ключові слова: економічна безпека, державне регулювання, машинобудування.

В статті приведені пріоритети направлення державної політики щодо забезпечення розвитку вітчизняного машинобудування. Определены как основные риски и неблагоприятные факторы влияния на функционирование машиностроительного комплекса Украины, так и проблемы производства продукции машиностроения, которые вызваны

изменениями в экспортноориентированных направлениях ее реализации и состоянием мировой конъюнктуры. Обоснована необходимость формирования на государственном уровне системы экономической безопасности машиностроительной отрасли.

Ключевые слова: экономическая безопасность, государственное регулирование, машиностроение.

The article presents the priorities of the state policies with respect to ensuring the development of domestic engineering. Defined as the main risk factors and adverse impact on the functioning of the machine-building complex of Ukraine and production engineering industry problems that are caused by changes in export-oriented areas of its implementation and the state of the global environment. The necessity of formation at the national level of economic security engineering industry system.

Key words: economic security, government regulation, mechanical engineering.

Постановка проблеми. В умовах зменшення обсягів зовнішньої торгівлі й поступового припинення торговельно-економічної співпраці з деякими країнами та постійного зростання конкуренції на світових ринках національна галузь машинобудування опинилась перед викликами стратегічного характеру. Низка проблем, що помітні у машинобудуванні, зокрема скорочення обсягів промислового виробництва, слабка конкурентоспроможність національної продукції на світових ринках, низька ефективність праці в галузі, недостатній рівень інновацій, ставлять Україну перед необхідністю екстрених заходів щодо забезпечення економічної безпеки цієї галузі та економіки в цілому. Великої значимості набуває здатність держави створити ефективну програму захисту національних інтересів та розбудови машинобудівної галузі, яка є і залишатиметься основою розвитку національного господарства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

У різний час питанню забезпечення економічної безпеки машинобудування приділяли увагу значна кількість авторів, серед яких відзначимо роботи О. Ареф'євої [1], Ю. Барташевської [2], Б. Данилишина [6], Р. Джуччі [10], А. Касича [3], А. Ковальчука [10], В. Корієва [4], О. Литовченка [1], Д. Малащука [5], В. Міщенко [9], Д. Науменка [10], І. Тютюнника [9], Д. Шахи [10] та ін.

Разом із тим потребує глибокого опрацювання проблема забезпечення економічної безпеки конкретної галузі України, передусім машинобудування.

Постановка завдання. Сьогодні одним із видів загроз економічній безпеці держави є деградація найбільш значимих для національної економіки галузей, зокрема машинобудівного комплексу. У зв'язку з цим постають завдання перед державою створення ефективної системи економічної безпеки машинобудівної галузі, в основі якої повинна лежати програма її підтримки та стратегічного розвитку на довгострокову перспективу з урахуванням особливостей світової кон'юнктури на машинобудівну продукцію.

Вклад основного матеріалу дослідження.

Економічна безпека галузі повинна бути органічно включена в систему економічної безпеки держави в процесі вирішення економічних проблем. У системі економічної безпеки держави національним пріоритетом виступає розвиток вітчизняних галузей з урахуванням їх специфічних особливостей, у т. ч. макроекономічних дисбалансів економічного зростання [1, с. 46].

Крім того, зростання державного боргу держави (із перевищенням 60% від ВВП), що характеризується фінансовою залежністю від міжнародних інституцій, а також соціально-економічна напруженість виступають причинами зниження економічної безпеки в країні.

Економічна безпека машинобудівного комплексу є однією зі складових частин національної безпеки України в цілому, оскільки машинобудування продукує створення матеріально-технічної бази та виступає драйвером науково-технічного прогресу.

Машинобудування як складова частина переробної промисловості займає в її структурі 26% валової доданої вартості і, своєю чергою, біля 4% від валового внутрішнього продукту України. У його структурі найбільшими підгалуззями є виробництво машин і устаткування та сектор транспорту (залізничний, авіаційний/суднобудівний та автотранспортний), які в сукупності становлять майже 80% [2]. Машинобудування виступає ключовим сектором економіки країни, в якому зосереджено понад 20% кількості найманих працівників та 16% активів вітчизняної промисловості [3].

Про реальний стан справ у машинобудівній галузі свідчить індекс промислового виробництва. Водночас порівняно з аналогічним періодом 2014 р. спостерігалися значні зменшення обсягів виробництва базових галузей. Найбільше постраждала видобувна промисловість, де обсяги виробництва зменшились на 27%. Також значного скорочення зазнали переробна промисловість (-20%) та торгівля (-23%). Крім того, падіння спостерігалось і в інших галузях. При цьому ВВП, за даними Міністерства економічного розвитку, зменшився тільки на 16%. Зауважимо, що темпи різкого зменшення промислового виробництва тривають понад 35 місяців (із листопада 2012 р.), і впродовж усього 2015 р. вони знаходились на критично високому рівні (понад 20,0%) (табл. 1).

Отже, з табл. 1 видно, що з 2012 р. зменшується як індекс виробництва, так і частка машинобудування в структурі промисловості України – менше 15%. З урахуванням закордонного досвіду

забезпечення мінімального рівня економічної безпеки машинобудування в економічно розвинутих країнах його частка в структурі виробництва промислової продукції має бути не менше 30% для циклічного технічного переоснащення усієї промисловості [4, с. 21]. Так, у Німеччині цей показник сягає позначки 54%, в Японії – 52%, Великій Британії – 40%, Італії – 36%, Китаї – 35%. Україна за цим показником суттєво відстає від промислово розвинутих країн світу: період технічного переоснащення є більше ніж у два рази вищим. Така ситуація свідчить про значне технологічне відставання українських виробників промислової продукції від конкурентів із технологічно розвинутих країн [5].

Сьогодні національне машинобудування вимагає швидкого й ефективного реформування, що пов'язано з потребою модернізації використовуваного в машинобудуванні устаткування й технологій, збільшенням обсягів виробництва, диверсифікацією продукції. Серед найбільш значимих внутрішніх проблем машинобудівного комплексу потрібно відзначити високу плинність кадрів, їх фізичне старіння та низьку кваліфікацію. Саме через це спостерігаються низька віддача та продуктивність праці персоналу [6].

Для машинобудівної галузі України сьогодні характерні такі негативні явища, як суттєве зменшення обсягів промислового виробництва, недостатній рівень інвестування у розвиток виробничої бази, низький рівень імпортозаміщення, критично низький рівень технічного переоснащення, мала

Таблиця 1

Індекс виробництва базових галузей (ІВБГ) України (без урахування АР Крим, м. Севастополь)

Компонента	Частка в ІВБГ (дані за 2014 рік, %)	Темпи змін порівняно з відповідним періодом попереднього року, %		
		2013 р.	2014 р.	2015 р.
ІВБГ загалом	100,0	-0,2	-9,3	-20,1
сільське господарство	22,0	13,6	2,8	-4,8
добувна промисловість	10,9	0,8	-13,7	-13,1
Переробна промисловість	24,5	-7,3	-9,3	-12,6
Виробництво електроенергії, газу та води	7,2	-1,1	-6,6	-12,0
будівництво	4,8	-11,0	-20,4	-14,9
роздрібна торгівля	6,1	9,5	-8,6	-22,6
оптова торгівля	24,4	-2,0	-15,0	-19,2
Додатково:				
промисловість загалом		-4,3	-10,1	-13,0
харчова промисловість		-5,0	2,5	-10,7
виробництво коксу та продуктів нафтопереробки	окремо не використовуються для розрахунку ІВБГ	-10,8	-21,3	-19,1
хімічна промисловість		-19,3	-14,2	-15,2
металургія		-5,3	-14,5	-16,1
машинобудування		-13,6	-20,6	-14,1
житлове будівництво		11,3	3,5	0,9

Джерело: сформовано автором на основі даних НБУ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/printable_article?art_id=23487024&showTitle=true

частка у структурі виробництва промислової продукції, слабка диференціація ринків збуту [7].

Машинобудівний комплекс в Україні функціонує в край важких умовах через необхідність змінювати ринки збуту продукції у зв'язку із нинішньою політичною напруженістю. Це потребує врахування виваженого ризику щодо обмеження доступу до закордонного ринку збуту через політично вмотивовані рішення торговельних партнерів.

З урахуванням цього постає необхідність проводити диверсифікацію експорту через обмеження продовжувати торговельні відносини, що, з одного боку, зменшить залежність від одного ринку, а тому і від ризиків, але призведе до збільшення витрат через перехід до нових стандартів виробництва продукції, адаптованої до вимог замовників.

Тому гостро постає питання географічної диверсифікації структури експорту продукції машинобудування як складової частини економічної безпеки машинобудівного комплексу. Передусім важливості набуває здатність українських товаровиробників експортувати свою продукцію на ринок країн ЄС, частка якого в географічній структурі експорту становить близько 12%. Також українці необхідно розвивати і внутрішній попит, оскільки його потенціал є доволі значимим (рис. 1).

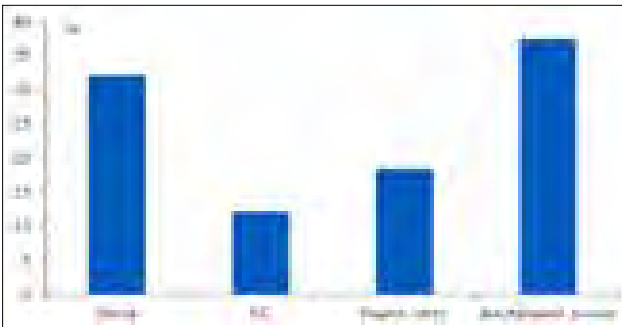

Рис. 1. Ринки збуту продукції машинобудівного комплексу України, 2015 р.

Джерело: сформовано автором на основі даних НБУ

На нашу думку, не менш важливим виступає показник продуктивності праці, який у машинобудуванні становить у середньому 58% від загальнонаціональної середньої продуктивності, що свідчить про поступове зниження конкурентоспроможності вітчизняної продукції на світовому ринку, тому постає потреба у застосуванні заходів, орієнтованих на активізацію в машинобудуванні.

Насамперед треба відзначити, що суспільні відносини, пов'язані із забезпеченням економічної безпеки та регулюються нормативно-правовими актами (законами), переважно стосуються підприємств (статут підприємства), а не галузей чи ринків.

В Україні вже були здійснені окремі спроби щодо стимулювання розвитку машинобудування (реалізовувалось 22 програми). Так, на основі Закону України «Про стимулювання розвитку

вітчизняного машинобудування для агропромислового комплексу» від 7.02.2002 № 3023-III [8] у 2006–2011 рр. діяла «Програма розвитку машинобудування» [9], спрямована на забезпечення економічної безпеки та стимулювання розвитку машинобудівної галузі. Однак згадані законодавчі заходи з розвитку національного машинобудування виявились локальними.

Разом із тим зазначимо, що сьогодні практично відсутні дієві державні ініціативи, спрямовані на розбудову машинобудівної галузі в умовах економічної кризи та зовнішньої військової агресії. Проблеми організаційно-правового забезпечення економічної безпеки в секторі машинобудування в Україні набуває ваги через: недосконалість інституційного середовища; трансакційні витрати через процедури державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності; прояви концентрації в галузях машинобудування; недостатній рівень соціальної відповідальності бізнесу тощо [10].

Для забезпечення розвитку машинобудівного комплексу необхідно здійснювати трансформацію інституційного середовища для покращання державного регулювання, а також оптимізації ресурсоспоживання зі зниженням енергомісткості виробництва чи факторного використання на основі підвищення продуктивності праці.

Висновки з проведеного дослідження. На нашу думку, для забезпечення економічної безпеки машинобудівної галузі потрібно розробити комплексну програму її розвитку, яка передбачатиме широке використання методів державного регулювання, а також розвиток державно-приватного партнерства, що забезпечить підтримку реалізації інвестиційних проектів. Важливим аспектом у розвитку машинобудування виступає забезпечення його економічної безпеки, що дасть змогу нівелювати можливі загрози галузі та забезпечити в довгостроковій перспективі потреби машинобудівного комплексу та промисловості в цілому в сучасному обладнанні, висококваліфікованих кадрах, а також динамічному розвитку машинобудування.

У системі економічної безпеки доволі мало уваги приділено сутності поняття «економічна безпека галузі», тому важливо сконцентруватись на розкритті питань розвитку машинобудівного комплексу в контексті забезпечення його економічної безпеки, особливо в рамках вивчення провідного світового досвіду у напрямі забезпечення економічної безпеки машинобудівної галузі.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Корінев В.Л. Проблеми економічної безпеки галузей вітчизняної економіки на сучасному етапі їх розвитку / В.Л. Корінев // Держава та регіони. Серія «Економіка та підприємництво». – 2012. – № 4. – С. 44–48.

2. Шаха Д. Сектор машинобудування в Україні: стратегічні альтернативи і короткострокові заходи з огляду на припинення торгівлі з Росією. Серія консультативних робіт / Д. Шаха, Р. Джуччі, Д. Науменко, А. Ковальчук // Інститут економічних досліджень та політичних консультацій. Німецька консультативна група. – Берлін/Київ, серпень 2014 р. – 21 с.

3. Машинобудування в Україні: тенденції, проблеми, перспективи / Б.М. Данилишин (ред.) ; НАН України ; Рада по вивченню продуктивних сил України. – Ніжин : Аспект-Поліграф, 2007. – 307 с.

4. Барташевська Ю.М. Розвиток машинобудування України: стан, проблеми, перспективи / Ю.М. Барташевська // Європейський вектор економічного розвитку. – 2010. – № 1. – С. 19–25.

5. Малащук Д.В. Конкурентоспроможність машинобудівного комплексу України в умовах глобалізації світових ринків : автореф. дис. ... канд. екон. наук : спец. 08.05.01 «Світове господарство і міжнародні економічні відносини» / Д.В. Малащук ; Укр. акад. зовніш. торгівлі. – К., 2005. – 24 с.

6. Ареф'єва О.В. Кадрова складова в системі

економічної безпеки машинобудівних підприємств / О.В. Ареф'єва, О.Ю. Литовченко // Актуальні проблеми економіки. – 2008. – № 11(89). – С. 95–100.

7. Тютюнник І.В. Аналіз сучасного стану машинобудівної галузі України / І.В. Тютюнник, В.А. Міщенко // Вісник НТУ «ХПІ». – 2015. – № 28(1137). – С. 109–113.

8. Про стимулювання розвитку вітчизняного машинобудування для агропромислового комплексу : Закон України від 7.02.2002 № 3023-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://sts.gov.ua/podatkovabazado-nabrannya-chinnosti-podatkovim-kodeksom/normativnopravova-baza/zakoni-ukraini/arhiv-zakoniv-ukraini/zakoniukraini-za-2002-rik/59959.html>.

9. Про затвердження Державної програми розвитку машинобудування на 2006–2011 роки : Постанова Кабінету Міністрів України від 18 квітня 2006 р. № 516 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.rada.gov.ua.ru/>.

10. Касич А.О. Стратегічні орієнтири інноваційного розвитку машинобудування в Україні / А.О. Касич // Актуальні проблеми економіки. – 2007. – № 7. – С. 32–40.

МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ОЦІНЮВАННЯ РИНКОВОЇ ВАРТОСТІ ПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА

METHODOLOGICAL PRINCIPLES OF ESTIMATION OF MARKET VALUE OF THE INDUSTRIAL ENTERPRISE

Статтю присвячено розробленню методичних засад оцінювання ринкової вартості промислових підприємств як індикатора вимірювання їх економічного потенціалу. Проаналізовано особливості трьох основних підходів до оцінювання вартості бізнесу: витратного, порівняльного та дохідного. Здійснено групування чинників, що справляють вплив на ринкову вартість промислового підприємства. Запропоновано комбінований підхід до оцінювання ринкової вартості промислового підприємства, який поєднує використання окремих складників процедури оцінювання вартості підприємства за дохідним, порівняльним та витратним підходами.

Ключові слова: підприємство, промисловість, ринкова вартість, групування, чинник, оцінювання.

Статья посвящена разработке методических основ оценки рыночной стоимости промышленных предприятий как индикатора измерения их экономического потенциала. Проанализированы особенности трех основных подходов к оценке стоимости бизнеса: затратного, сравнительного и доходного. Проведена группировка факторов, влияющих

на рыночную стоимость промышленного предприятия. Предложен комбинированный подход к оценке рыночной стоимости промышленного предприятия, который объединяет использование отдельных составляющих процедуры оценки стоимости предприятия по доходному, сравнительному и затратному подходам.

Ключевые слова: предприятие, промышленность, рыночная стоимость, группировка, фактор, оценка.

The article is devoted to development of methodological principles of market value assessment of industrial enterprises as an indicator of their economic potential. The features of three main approaches to business valuation were analysed: cost, income and comparative approaches. The clustering of factors that influence the market value of industrial enterprises was carried out. A combined approach to the assessment of the market value of industrial enterprises was proposed. This approach combines the use of certain components of value assessment procedures based on profitable, comparative and cost approaches.

Key words: enterprise, industry, market value, clustering, factor, assessment.

УДК 658.621

Лесик Л.І.

к.е.н., асистент кафедри економіки підприємства та інвестицій
Національний університет
«Львівська політехніка»

Постановка проблеми. Однією з найбільш узагальнюючих характеристик підприємств є їхня вартість. У вітчизняній та зарубіжній практиці ведення бізнесу необхідність його оцінювання постає в багатьох випадках, зокрема під час купівлі-про-

дажу підприємств, взяття позики під заставу майна, проведення процедури банкрутства тощо. Крім того, знання реальної величини вартості підприємств є важливим із точки зору обґрунтування господарських рішень, які ухвалюються їх